

Arenys d'Algars: territori i recorregut humà i del

Introducció

Des de que Situació geogràfica on es van localitzar els primers assentaments humans al Matarranya, una petitíssima part d'aquell planeta que es va formar, com la resta del sistema solar, fa 4.600 milions d'anys-

La gent i les successives cultures que han ocupat aquestes terres.

Territori

Ubicat en una de les valls dels últims trams de la gran conca de l'Ebre.

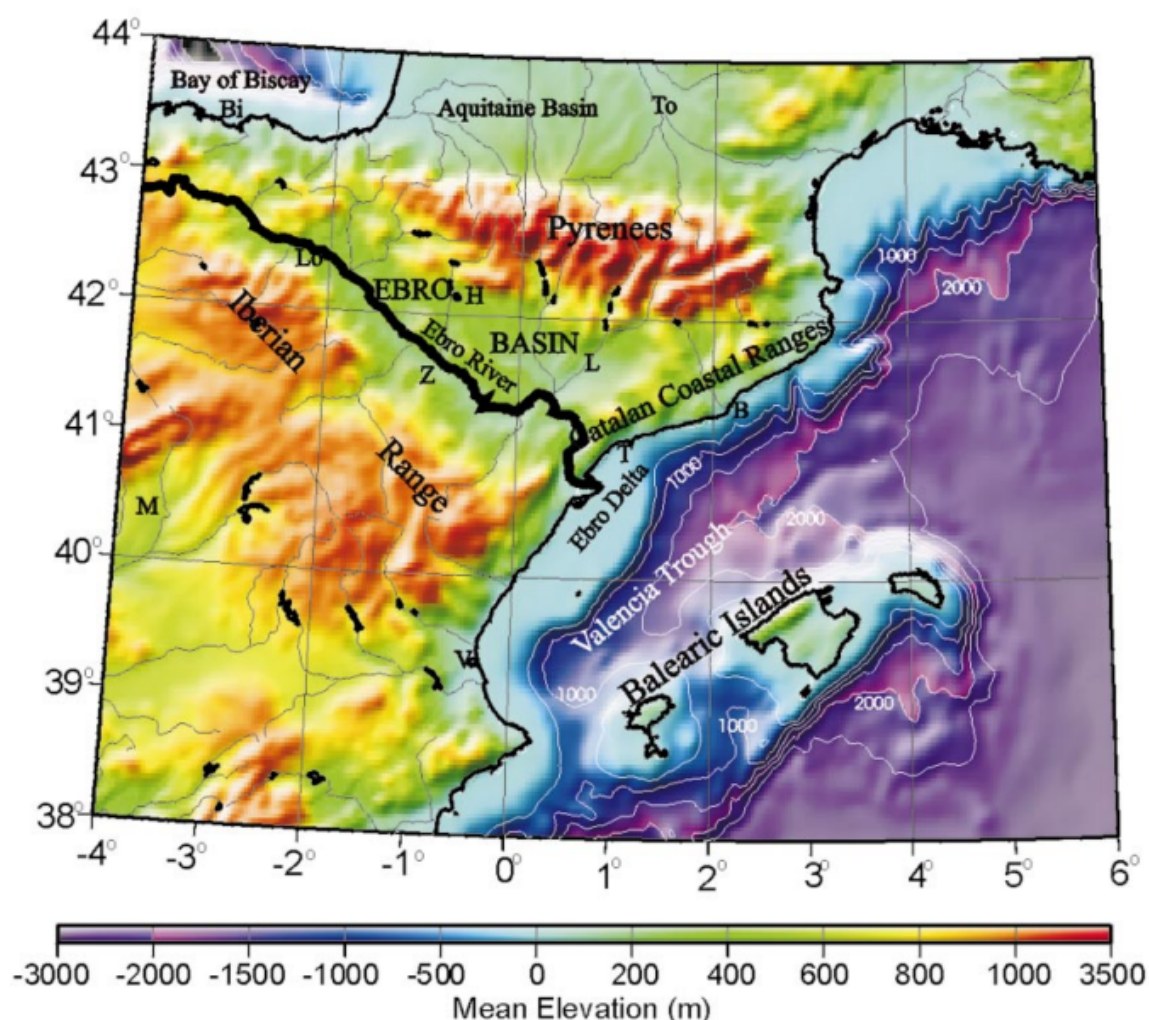

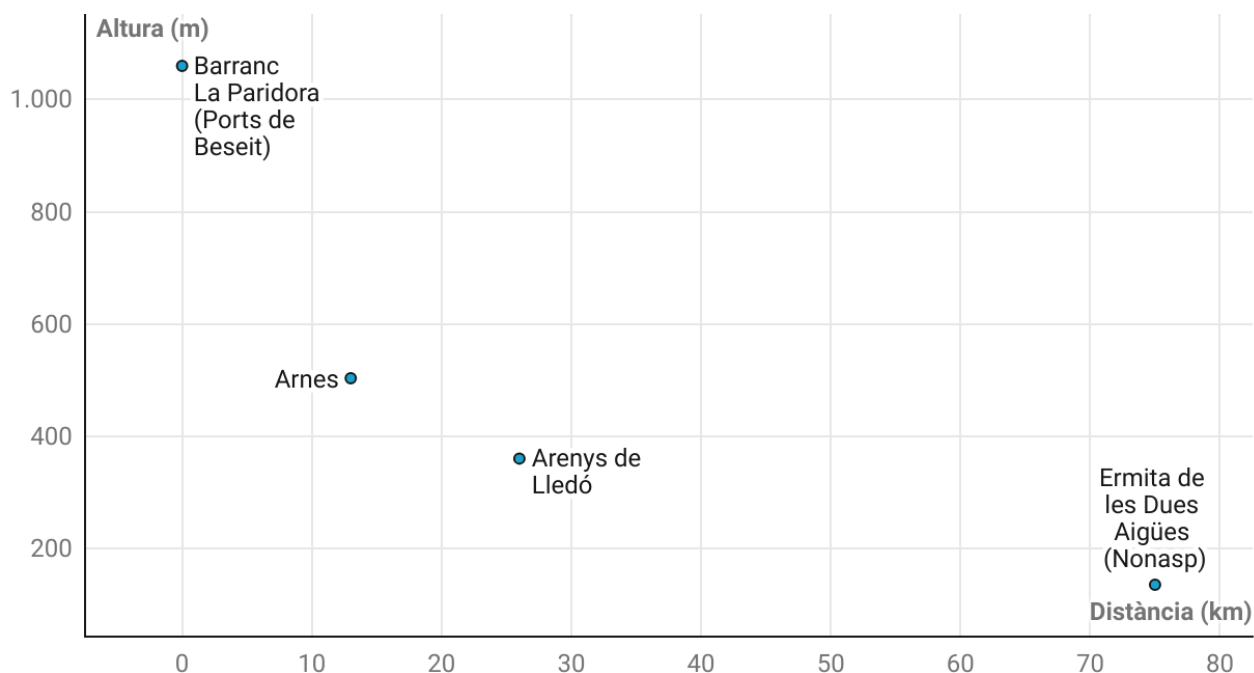
Figure 1. Topographic and bathymetric map of northeastern Iberia and the northwestern Mediterranean, including the main rivers. The Ebro River is highlighted. Note the large prograding shelf-talud of the Ebro Delta. The contour interval of bathymetry is 500 m. B: Barcelona, Bi: Bilbao, H: Huesca, L: Lleida, Lo: Logroño, M: Madrid, T: Tarragona, To: Toulouse, V: Valencia, Z: Zaragoza. Line A-A' refers to Fig. 2.

Gaspar-Escribano, J. M., et al. «Three-dimensional flexural modelling of the Ebro Basin (NE Iberia).» *Geophysical Journal International* 145.2 (2001): 349-367.

Fa uns 65 milions d'anys l'evolució geològica de la conca de l'Ebre va estar marcada per esdeveniments com la formació dels Pirineus durant el Cretaci superior i el Paleogen. En aquest la conca va experimentar una subsidència important, el contrari d'un aixecament tectònic, deguda a les càrregues tectòniques associades a la formació de les serralades circumdants.

□Una singular bellesa comparteix Arenys amb els pobles dels seus voltants. La ubicació als peus del riu Algars, riu que neix als Ports de Beseit i que s'aiguabarreja amb el Matarranya prop de Nonasp i, on des d'antic hi hagut l'ermita de la *Mare de Déu de les Dues Aigües*^L, finalment desguassa a l'[Ebre](#) a l'est de [Faió](#), en un recorregut total de 75 km.

Perfil del riu Algars

Gràfic: MGyC • Font: Elaboració pròpia • Creat amb Datawrapper

La comparació entre la Toscana a Itàlia i el Matarranya a Espanya es basa en diverses semblances que fan que alguns es refereixin al Matarranya com «la Toscana espanyola». Aquestes semblances inclouen uns paisatges naturals pintorescs plens de turons suaus, extenses plantacions d'oliveres i vinyes. Ambdues regions tenen petits pobles amb arquitectura medieval ben conservada. Aquests pobles sovint estan construïts amb pedra i situats en cims de turons, oferint vistes espectaculars dels voltants.

Totes dues tenen un ric patrimoni històric i cultural, amb molts monuments antics, esglésies i edificis històrics que reflecteixen el passat de la regió. També comparteixen una forta tradició gastronòmica, amb una èmfasi en els ingredients

locals i de temporada. La cuina sol ser senzilla però saborosa, destacant l'oli d'oliva, els vins, les trufes, i altres productes locals.

La població

Primers pobladors

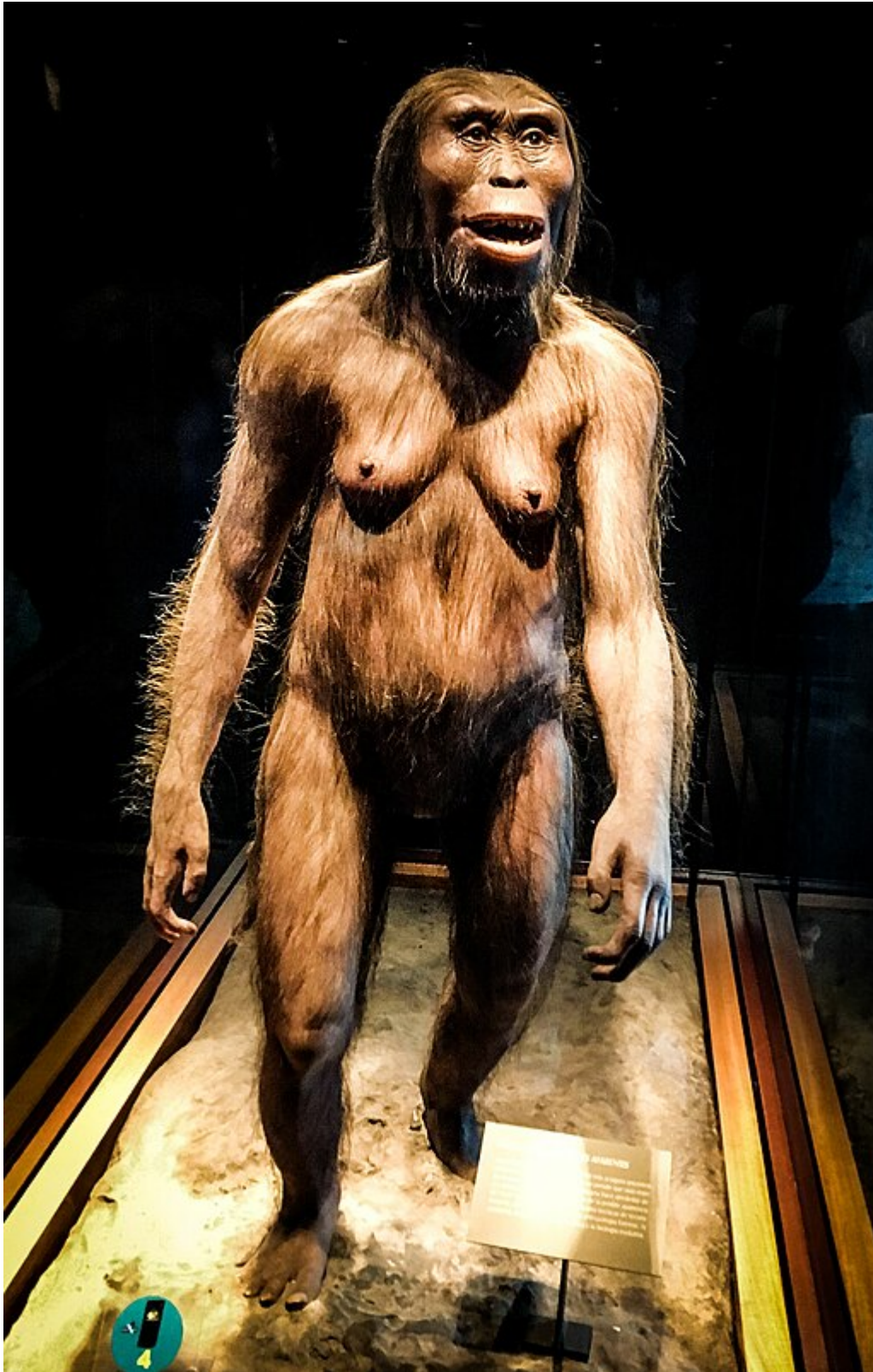
De moment poc es coneix dels primers grups humans que van poder habitar aquest territori. Per a situar-nos, una de les primeres mostres al món d'un homínid bípede és una espècie del [gènere Australopithecus](#) que habità part d'[Àfrica](#) fa de 3,9 a 3 milions d'anys. També se sap que homínids, provinents del continent africà, habitaren la serra d'Atapuerca, en Burgos, fa uns 1.200.000 anys. Havien passat uns 2.000.000 anys d'ençà que l'australopitec Lucy, trobada a Etiòpia al 1974, havia començar a deixar d'usar els braços per caminar.

A l'esquerra els trossos de l'esquelet de Lucy trobats A la dreta una simulació de Lucy, una femella de prop d'un metre d'alçada, que se suposa que pesava uns 27 quilograms i d'uns vint anys d'edat.

Fragments trobats de l'esquelet de Lucy

CC BY-SA 3.0 <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>,
via Wikimedia Commons

Simulació de Lucy
ErnestoLazaros,

CC

BY-SA

4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>, via Wikimedia Commons

Primers pobladors coneguts al Matarranya

D'on hem surt l'interés per esbrinar el meu passat?

Les primeres descobertes al nostre territori es deuen a l'antropòleg calaceità Joan Cabré i Aguiló. El 1903 va identificar, en la Roca dels Moros del barranc de Calapatà (Cretes, Terol), unes pintures rupestres amb diferents formes d'animals en una paret protegida per una balma i datades en -8200 / -4500 anys, que pertanyen estilísticament a l'art postpaleolític conegut com a Llevantí.

Jordiferrer, CC BY-SA 3.0
<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0>, via Wikimedia Commons

Detall de la pintura que representa un cervol.

<https://mac.colleccions.cat/objecte/mac-bcn-021997/>

Aquests antics pobladors eren grups dels anomenats «caçadors recol·lectors» que s'alimentaven de fruits i herbes silvestres i de la fauna local (senclars, cérvols, conills, isards, ocells, etc.). Aquesta mena de sobreviure ha estat present fins a l'actualitat, encara que ara, de forma testimonial en les escasses zones on encara n'hi han. Són sorprenents els coneixements envers la natura que tenien aquests individus. Els San de Botswana, per facilitar-se la cacera, enverinen les puntes de les seves fletxes amb un producte tòxic que requereix una complexa manipulació a partir de larves d'escarabats del gènere *Diamphidia*.

(G. Silberbauer. Cazadores del desierto. Cazadores y habitat en el desierto de Kalahari. Ed.Mitre. Barcelona, 1983)

El fet és que, cap al 5.000 aC, les comunitats neolítiques comencen a practicar l'agricultura i la domesticació d'animals. Es cultiven cereals com el blat i l'ordi, s'explota l'olivera, al nostre país van ser els fenicis els qui van portar el seu cultiu uns 1.050 anys a.C, i es domestican

espècies com ovelles, cabres i porcs..També és als voltants d'aquestes dates que apareixen els primers registres del que coneixem com escriptura.

L'**edat del ferro** es caracteritza per la utilització del ferro com a metall, utilització importada d'Orient per l'emigració de tribus indoeuropees que, a partir **del** 1200 aC, començaren a arribar a Europa occidental. Sembla que no van travessar els [Pirineus](#) abans del 900 aC.

En el terme municipal d'Arenys, concretament en la Vall Rovira, **Joan Cabré i Aguiló** va descriure, en el seu manuscrit inèdit «[Catálogo artístico-monumental de la provincia de Teruel](#)» de 1911, unes roques que formen un petit abrís en el qual va veure uns gravats. Va fer un dibuix a mà del que va interpretar com una estilització humana que sembla un home amb els braços aixecats martiritzat perquè hi ha una llança que atravesava el seu cos de dalt a baix i varies saetes en direcció a l'home.

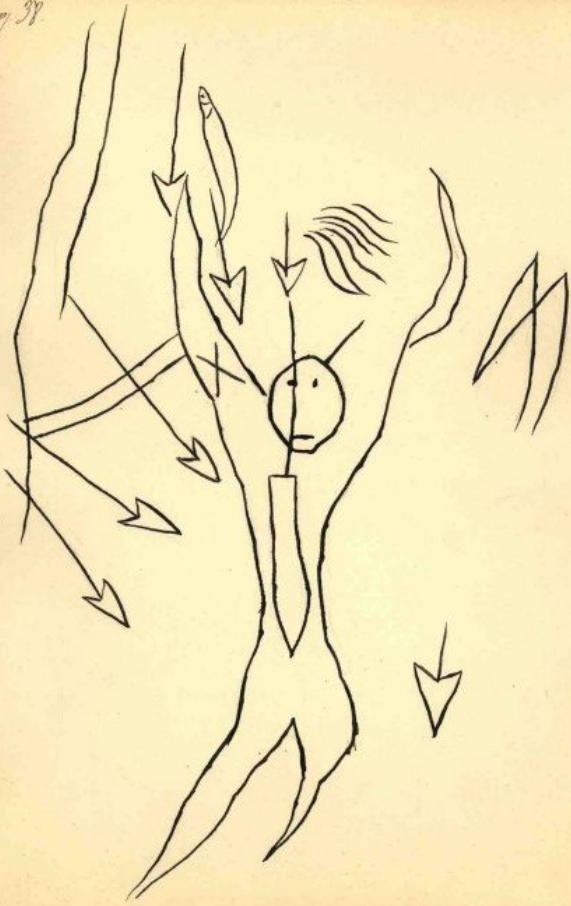
Aquest erudit calaceità, Calaceit, 2 d'agost de 1882 – Madrid, 2 d'agost de 1947, encara no ha

Clic per [anar al Catàleg de Cabré 1911](#).

**Dibuix de Joan Cabré i Aguiló
1911**

**Dibuix de José Ignacio Royo Guillén
2022**

Fig. 38

7/58

La imatge de la dreta és el calc realitzat pel director del «Inventario de Arte Rupestre de Aragón» i que en un article recent «Nuevas iconografías para viejas técnicas: los grabados rupestres entre el Bronce final y la Edad del Hierro en la cuenca media del Ebro» ofereix aquesta interpretació: apareix una representació en què un antropomorf, amb els

braços enlaire en actitud orant o oferent i portador d'un pectoral circular o disc cuirassa, sembla ser sacrificat mitjançant una execució amb arc i fletxes, a més d'estar envoltat d'altres signes molt esquemàtics, entre els quals destaca a la part superior del panell la representació d'una au molt naturalista, possiblement un colom, que sembla dominar l'escena. La representació humana al costat de l'arc i les fletxes i la figura de l'ocell podria representar una escena de sacrifici ritual o de renovació i trànsit datada en època ibèrica que a jutjar per l'entorn arqueològic de la zona podríem situar a l'Ibèric Antic.

[Clic aquí per anar a l'article](#) de Royo 2022.

Els Ibers

Els Ibers van ser una de les civilitzacions més importants de la península Ibèrica abans de l'arribada dels romans. El seu origen es remunta almenys al segle VI aC. Aquestes tribus es van assentar principalment a l'est i sud-est. Al rest de de la península s'establiren vascons, celtes o celtibers, asturs, lusitans, vetons i turdetans.

La teoria més acceptada suggereix que la cultura ibèrica és el resultat d'una fusió entre les poblacions autòctones de la península i influències exteriors provinents del Mediterrani oriental, especialment dels fenicis, grecs i en menor grau dels celtes. Aquestes influències van introduir noves tecnologies, idees religioses, pràctiques comercials i costums que van transformar les societats peninsulars en la cultura que avui coneixem com a ibèrica.

Els Ibers van formar assentaments fortificats en llocs estratègics, com ara turons i muntanyes, des d'on podien controlar les valls i rutes comercials. Al Matarranya s'han trobat restes de muralles, habitatges i necròpolis. Alguns jaciments importants en aquesta zona són el Cabezo d'Alcalá a

Azaila i el jaciment de Sant Antoni a Calaceit, Sant Cristòfol al municipi de Massalió i la Torre del Moro a Gandesa. Els Ibers es van beneficiar de la fertilitat de les terres i de les rutes de comerç que connectaven l'interior amb la costa mediterrània.

La societat ibera estava organitzada en tribus amb una estructura jeràrquica. La seva economia es basava en l'agricultura, la ramaderia i el comerç. Eren experts en metal·lúrgia i ceràmica, i les seves produccions artístiques, com ara les escultures i els exvots de bronze, són testimoni de la seva rica cultura. Al llarg dels segles, els Ibers van mantenir contactes comercials i culturals amb altres civilitzacions, com els fenicis, grecs i cartaginesos. Aquests intercanvis els van permetre adquirir noves tecnologies i productes, però també van influir en la seva cultura i mode de vida.

De fet, se'ls considera als Ibers responsables dels límits eclesiàstics dels primers bisbats cristians en aquests territoris.

S. Vidella. Recitaciones de la historia Política y E

Avui dia, el llegat iber és ben visible als nombrosos jaciments arqueològics que s'han trobat al Baix Aragó, Matarranya i Terra Alta. Aquests llocs són un testimoniatge de la riquesa cultural i la importància històrica dels Ibers en la formació de la identitat d'aquestes regions.

Els túmuls són enterraments de planta circular, corresponents a les primeres fases de la cultura ibèrica, que consisteixen en una cista o caixa de pedra on es dipositava l'urna amb les cendres del cadàver i un aixovar, i després es cobria tot amb terra i pedres. És un tipus d'enterrament característic d'aquesta zona que presenta l'especificitat de què la cista està en posició excèntrica (fora del centre del túmul).

Més informació: <https://www.iberosenaragon.net/videos/>

S. Vidiella

[GFreihalter](#), [CC BY-SA 3.0](#), via la Wikimedia Commons

Romans,

Amb l'arribada dels romans al 218 aC la cultura ibera va anar desapareixent . Els romans van sotmetre a les tribus iberes i les van integrar al seu Imperi, cosa que va portar a la progressiva romanització d'aquestes regions. En aquest mapa es pot veure com, tot i això, gran part de la cornisa cantàbrica no va poder ser subjugada al domini romà.

Mapa de la república romana en 45 aC

[Alvaro qc by the original work of Husar de la Princesa, CC BY-SA 2.5](#), via Wikimedia Commons

Evidentment, els romans posseïen mitjans i habilitats molts superiors a la dels Ibers. Com a mostra l'aqüeducte romà de Segòvia que té una longitud de 14 km i es va aixecar amb blocs de granit sense argamassa.

A la nostra comarca ens resta una petita herència romana, en forma de mausuleu en Favara, històricament considerada del [Matarranya](#), en la província de Saragossa.

Mausuleu de Favara

Baldiri, CC BY-SA 3.0
<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>, via Wikimedia Commons

0 mostres d'art escultòric com la Venus de Badalona.

Enric, CC BY-SA 4.0
<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>, via Wikimedia Commons

Visigots

Poques restes van deixar en aquestes terres visigots i sarraïns. Cal situar-nos només 900 anys enrere. Els sarraïns que poblaven el Matarranya, des de principis del s. VIII, davant l'amenaça cristiana han fugit totalment a altres territoris.

Els gots eren un dels pobles germànics originaris d'Escandinàvia que van expandir-se per mig Europa anorreant el poder de l'Imperi Romà. No es pot menysprear que la mateixa actitud de superioritat dels romans influís en l'escassa atenció que els dedicaven als pobles situats a l'altra banda dels rius Rin i Danuvi.

Durant el segle III els gots es van dividir en dues tribus independents: els ostrogots (gots de l'orient) i els visigots (gots de l'occident). A la llarga aquests van adaptar els costums romans. A finals de l'any 414, Ataülf, juntament amb tota la seva cort, travessa els Pirineus fugint dels romans i s'assenta a Bàrcino, ciutat de la Hispània Tarraconense.

CC BY-SA 3.0,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10697202>

Els visigots que van envair Espanya prèviament havien constituït el Regne de Tolosa (Llenguadoc) al sud de França. En la seva màxima extensió abastava gran part de la península Ibèrica i la meitat sud de l'actual França i va existir del 475 fins a la derrota contra **els francs** a la Batalla de

Vouillé el 507 en què perderen gran part dels territoris del que seria en un futur França i hagueren de traslladar la capital a Toledo.

Codex Vigilanus

La presència visigòtica no va significar cap canvi important en les estructures socioeconòmiques característiques del període del Baix Imperi Romà, ja que els visigots eren una minoria d'uns 200.000 homes davant d'uns 6 milions d'hispanoromans, és a dir, aproximadament només el 3% de la població peninsular. Tanmateix, els visigots van imposar el seu poder militar i van monopolitzar el domini.

D'altra banda, el cristianisme va convertir-se en una institució molt poderosa en la Hispània visigòtica. Aquesta ja era una institució religiosa amb un fort poder econòmic, monopolitzadora de la cultura i, el que és més important, amb una gran influència política dins de l'Estat. Els bisbes col·laboraven amb els reis en les tasques de govern i els seus concilis eren presidits pel monarca de torn.

A sota, l'església visigòtica de Sant Joan de Baños, Palència, manada construir pel rey [Recesvinto](#) en l'any 661. A la dreta la corona de Recesvinto, corona votiva d'orfebreria visigoda que va ser confeccionada pel taller de la Cort de Toledo. En la seva realització es va fer servir or, granats, safirs i perles.

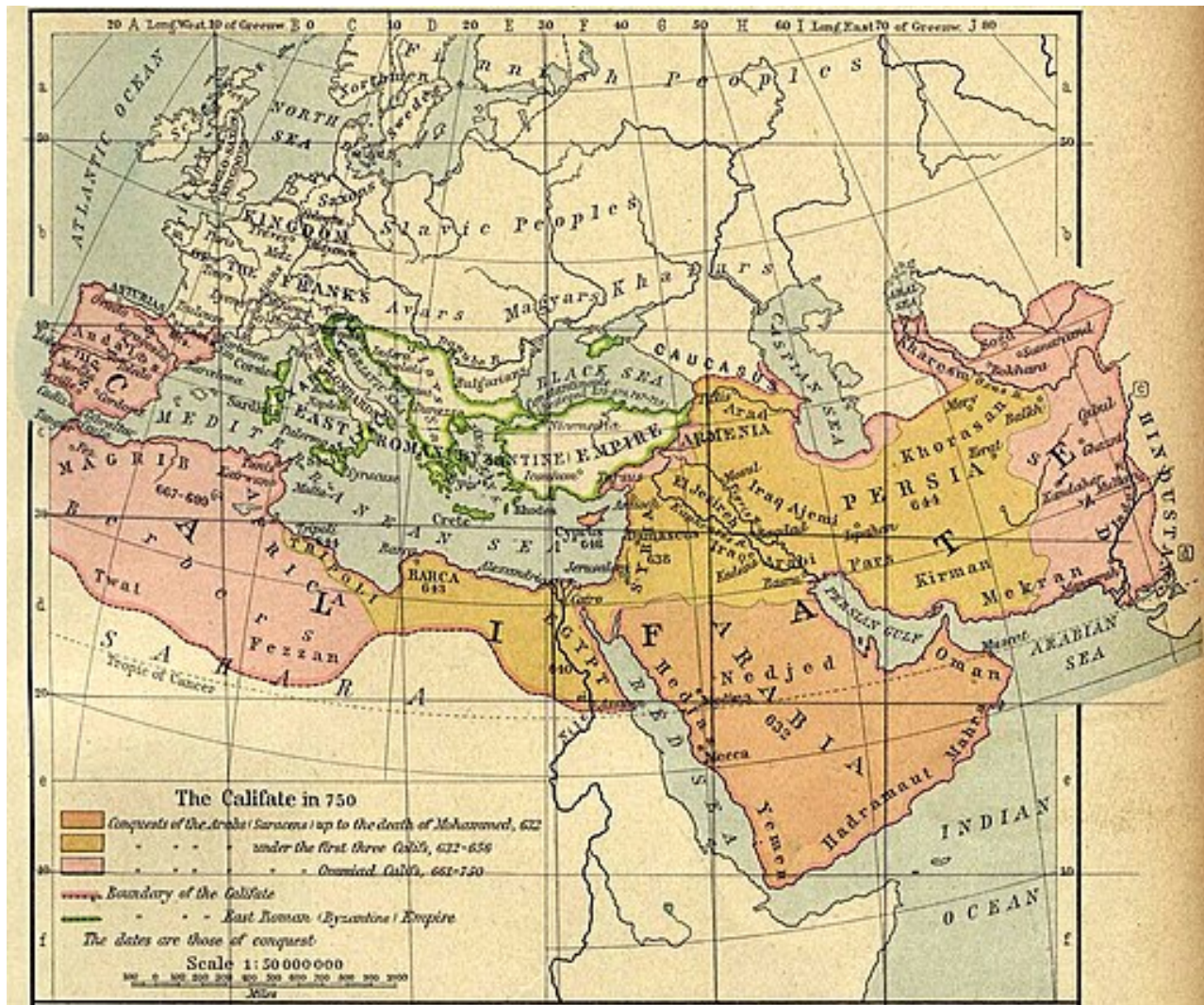

Roinpa, CC BY-SA 4.0
<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>, via Wikimedia Commons

Els sarraïns. Les conquestes islàmiques

La felicitat no dura gaire. El Califat Omeia, una espècie de monarquia mahometana, originaria de Siria, després de la conquesta de l'actual Marroc, al final del 670, tenia plans de conquesta per a Hispània des de feia temps.

William R. Shepherd, Public domain, via Wikimedia Commons

va durar gaire pels visigots i en apenes pocs més els visigots, per les seves pròpies desavanecies van veure com al seu torn eren desallotjats per una invasió que en aquest ocasió ho va fer des del sur. El Califat omeia tenia plans de conquesta per a Hispània des de feia temps, després de la inicial conquesta de l'actual Marroc per Uqba ibn Nafi al final del 670. De fet, consta que l'any 687, sota el regnat d'Ervigi, els musulmans van realitzar una primera incursió contra les costes llewantines.

Aquest mapa el domini Omeia el 750 és força semblant al mapa del domini romà.

s. VIII dC – s. XII dC La invasió dels sarraïns a la península Ibèrica, a principis del segle VIII (711), tot aprofitant la

inestabilitat política interna del regne visigot, va produir una profunda ruptura en l'evolució històrica peninsular. Gran part de la Península va adoptar les estructures socials i econòmiques del nou poble dominant, l'àrab. En canvi, a la zona catalana del nord, la conquesta dels francs al final del mateix segle va donar lloc a la creació de la Marca Hispànica, és a dir, a la Catalunya prefeudal.

El fet és que el 711 el general [amazic](#) (bereber) i governador de [Tànger](#), [Tarif ibn Màlik](#), va fer una petita [expedició militar](#) a la [península Ibèrica](#), que li va permetre comprovar que era fàcil arribar-hi.

El cas és que els capitosts visigots anaven a la grenya i alguns no van tenir millor ocurrència que demanar col·laboració als veïns del sud. El cas és que [Tàriq ibn Ziyad](#) va creuar l'[estret de Gibraltar](#) amb set mil persones el [711](#), segurament com aliat del pretendent al tron visigòtic [Àkhila II](#). Al veure els visigots l'amenaça que suposava aquest exercit islàmic els dos bandols, Aquila II i Roderic , van unir els seus exercits i es van dirigir contra [Tàriq ibn Ziyad](#). El 19 de juliol del 711 van començar els enfrontaments, en algún lloc del sur andalus.

i va derrotar en la [Batalla de Guadalete](#) al rei [Roderic](#), apoderant-se del tresor reial visigot.

https://ca.wikipedia.org/wiki/Conquesta_omeia_d%27Hisp%C3%A0nia#:~:text=va%20demanar%20a-,Tarif%20ibn%20M%C3%A0lik,-%2C%20general%20amazic%20i

https://ca.wikipedia.org/wiki/Conquesta_omeia_d%27Hisp%C3%A0nia

kmm

La conquesta feudal hispànica

Batalla de finals del segle X a San Esteban de Gormaz en què van participar les tropes del comte García i Almanzor

La **conquesta feudal hispànica** és un relat que il·lustra les etapes en què els pobles cristians i [catòlics](#) del nord de la [península Ibèrica](#) van conquerir de forma intermitent, al llarg d'una època de set segles, tota la resta dels territoris hispànics cap al sud sota sobirania de l'[Àndalus](#). Amb el suport

el ambiente

Els cristians de la península que van

Els moros van anar puixant arriban a conquerir quasi tota la península ibérica. No van tenir prou que travessaren els Pirineus en La batalla que estàs buscant podria ser la **Batalla de Tours** (també coneguda com la Batalla de Poitiers), que va tenir lloc l'any 732. Va ser un enfrontament crucial on els

exèrcits francs liderats per Carles Martell van derrotar a un exèrcit sarraí que havia invadit la Gàl·lia. Aquesta victòria és considerada un punt d'inflexió important, ja que va aturar l'avanç musulmà cap a més zones de l'Europa occidental.

El relat comença amb les primeres estructures polítiques i eclasiàstiques que van començar a bastir els pobles hispànics al nord, basades en el [feudalisme](#). Paral·lelament, la resistència de petites societats muntanyenques del nord peninsular a l'avanç dels musulmans, amb la [batalla de Covadonga](#) en l'any [722](#), i la derrota dels andalusins a [Poitiers](#) en el [732](#), va tenir com a conseqüència la fi de l'[expansió omeia d'Hispania](#), que havia arribat fins a [Narbona](#) i [Nimes](#). Mentrestant, les comunitats cristianes i romàniques del [Cantàbric](#) i dels [Pirineus](#) bastien petits dominis territorials que feien ràtzies en l'Àndalus fins que, en el segle XII les incursions es tornen sistemàtiques i planificades a partir de la declaració de guerra santa pel papa [Urbà II](#) en el [concili de Clarmont](#) ([França](#), [1095](#)). En conseqüència, l'estructura política de l'[Al-Àndalus](#) es desintegra per la manca d'un lideratge col·legiat.

L'[11 d'agost](#) de [1137](#) el comte [Ramon Berenguer IV](#) es prometé a [Barbastre](#) amb la filla de princesa [Peronella d'Aragó](#), una nena d'un any, tot i que el casament no es va realitzar fins tretze anys després a [Lleida](#), l'agost del [1150](#) i tenint el primer fill als 16 anys.. Aquesta unió li permeté de passar a governar immediatament la [Corona d'Aragó](#) gràcies a la unió dels sobirans d'Aragó i Catalunya.

Durant la Conquesta feudal hispànica, les ordres militars religioses van jugar un paper clau en l'expansió i consolidació dels territoris cristians. Ordres com els Templers, Hospitalaris i Calatrava van combinar la vida monàstica amb la milícia, establint fortaleses i defensant les fronteres contra els musulmans. A més, aquestes ordres van ser essencials en la colonització de terres conquerides, creant senyories i promovent la repoblació. La seva estructura

disciplinada i organitzativa va ser determinant per a l'èxit de la Reconquesta. Amb el temps, aquestes ordres van influir en la cultura i l'economia de les regions conquerides, establint un model feudal que va perdurar al llarg dels anys. La seva contribució va ser crucial per a la creació d'un ordre cristianitzat a la Península Ibèrica.

, i passant a l'ofensiva conquerint les taifes de [Tortosa](#), [Lleida](#) i [Siurana](#) entre els anys [1147](#) i [1154](#).

El encarregat de repoblar aquestes terres va ser Guillem de Torroja, sota el comandament d'Alfons el Cast, fill i successor de [Ramon Berenguer IV](#) i [Peronella d'Aragó](#), <https://www.raco.cat/index.php/JornadesGRTP/article/download/363393/457748>.

Peronella d'Aragó, neix a Osca (Aragó) el 1136 i és enterrada en Santes Creus (Catalunya) el 1174.

Ramón Berenguer IV. Barcelona 1116, lo Borg Sant Dalmatz 1162 (Occitània)

Peronella d'Aragó i Ramón Berenguer IV

Alfons II d'Aragó, el Cast o el Trobador.

Durant la Conquesta feudal hispànica, les ordres militars religioses van jugar un paper clau en l'expansió i consolidació dels territoris cristians. Ordres com els Templers, Hospitalaris i Calatrava van combinar la vida monàstica amb la milícia, establint fortaleses i defensant les fronteres contra els musulmans. A més, aquestes ordres van ser essencials en la colonització de terres conquerides, creant senyories i promovent la repoblació. La seva estructura disciplinada i organitzativa va ser determinant per a l'èxit de la Reconquesta. Amb el temps, aquestes ordres van influir en la cultura i l'economia de les regions conquerides,

establint un model feudal que va perdurar al llarg dels anys. La seva contribució va ser crucial per a la creació d'un ordre cristianitzat a la Península Ibèrica.

Guillem de Torroja (1127-1174), fou un noble de Solsona de la família dels Torroja que forjà la seva carrera eclesiàstica a la Seu d'Urgell com ardiaca, a Barcelona com a bisbe i a Tarragona com a arquebisbe. Participà activament en el govern de Ramon Berenguer IV i del seu fill Alfons I de Barcelona. Tingué un paper important en la conquesta de Lleida i Tortosa.

La major part del contingent humà que va anar repoblant lentament aquestes terres provenia en gran part del Solsonès, d'on era originari Guillem de Torroja, els Pallars i les terres de Lleida, hi havia també gent del Gironès i de l'Empordà.

Aquesta miniatura medieval, si no e vera es ben trobada, dibuixa fidelment la societat d'aquells moment de reconquesta. El poder repartit entre els nobles guerrers i els representants del poder diví a la terra es discuteixen en tant que el serf s'ho mira des de darrera.

Es tracta d'un castell termenat, documentat el 1267.^[1]

No se sap si el seu origen és [templer](#) o hospitaler. Quan la donació de [Miravet](#) el 1153 no apareix nomenat, per tant pertany a l'època de la dominació cristiana.^[1]

Es parla per primer cop del lloc el 1280, com «Mudéfer», a la donació del comanador de Miravet a dos veïns d'horta i ja el 1358 hi havia quinze focs. El 1319 apareix inclòs dins la comana de Miravet.^[1]

Ocupa un lloc estratègic dins la línia divisòria amb l'[Aragó](#),

que fou molt temps frontera cristiano-àrab. Similars condicions té el [Castell d'Algars](#).^[1]

La **Concòrdia de Segovia**, o **Acuerdo de Gobernación del Reino**, és el tractat que dona naixement a la [Monarquia Catòlica](#) i pel qual s'unien dinàsticament la [Corona de Castella](#) i la [Corona d'Aragó](#). Fou firmat el [15 de gener](#) de [1475](#) per [Ferran II d'Aragó](#) i [Isabel I de Castella](#) a la ciutat de [Segòvia](#).

Població tras la expulsió dels moriscs

La cisa de 1495

Poc sabem dels canvis demogràfics experimentats a nivell local en la península fins el segle XV. Sí se sap que en el segle XIV van haver anys de molta fam i epidèmies com la pesta negra del 1349. Encara trigaríem a tenir notícia de quanta gent poblava el territori. I si ho sabem es gràcies a que, des de que la humanitat es va conformar socialment els dirigents han intentat contar-nos, bàsicament per saber amb quins diners i homes comptaven per tal poder finançar les guerres. Aquest és el motiu que va esgrimir [Pere el Cerimoniós](#) quant convoca les Corts de Monsó de 1362, en aquest cas per fer front a la guerra amb [Castella](#), coneguda com la [guerra dels dos Peres](#).
[https://ca.wikipedia.org/wiki/Corts_de_Monts%C3%B3_\(1362-1363\)](https://ca.wikipedia.org/wiki/Corts_de_Monts%C3%B3_(1362-1363))

.

En 1495 Ferran el Catòlic encomana la realització d'un cens anomenat cisa per tal de fer front a la creació d'un exercit que respongués a les amenaces del Rei de França. El mot català cisa és conegut perquè porta implícit el concepte de retallar. La 'cisa' era un vell impost aplicat als queviures: el venedor estava obligat a descomptar en el pes la sisena part, és a dir d'un kilo que compres i pagaves a casa teva arribaven només 833 grams.

En aquest cens Aragó està dividit en 12 regions anomenades

sobrecollides, encarregades de la recaptació dels tributs. Com el cens era recaptatori i amb conèixer les unitats productives, és a dir, llars o fogatges, ja en tenien prou. Per això per tal de calcular el número d'habitants en lloc de llars o fogatges hi ha que multiplicar aquestes per 4,5.

Devem a Antonio Serrano Montalvo la publicació «La población de Aragón según el fogaje de 1495» en dos volumenes i editat per la institució «Fernando el Católico», Zaragoza, 1995.

Tot i això, els primers recomptes detallats per pobles que ens han arribat d'Aragó, en el seu conjunt, són de principis del s. XV. Cal dir que, els experts troben motius per a desconfiar de la fiabilitat de les dades que ens han arribat dels cens aragonesos més antics. En tot cas les dades són les que són i millor això que no tenir res. Aquest article, si més no, és força útil per a entendre conceptes imperdibles: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/2875769.pdf>

Evolució de 1495 a 1776

Aquest recompte

La tabla I està descarregada de la tesis doctoral de Adrián Gavín Arcos presentada en la Universitat de Saragossa el 2020. Ens mostra el nombre de focs per municipi de la comarca del Matarranya des de 1489 a 1776. En les dos últimes columnes s'ha d'interpretar «Vecindario» com equivalent a «Fogatge».

Les dades s'han extret de Tomás Fermín de Lezaun i Torno: «Estado eclesiástico y secular de las poblaciones y antiguos y actuales vecindarios del Reino de Aragón». Edició facsímil del text manuscrit de 1778, que es conserva a la biblioteca de la Reial Acadèmia de la Història, Saragossa, 1990.

EVOLUCIÓN DEMOGRÁFICA DE LAS POBLACIONES DEL MATARRAÑA					
POBLACIÓN	Fogaje 1489	Fogaje 1495	Fogaje 1646	Vecindario 1718	Vecindario 1776
Arens de Lledó	23	34	-	28	112
Beceite	74	108	136	75	249
Calaceite	60	114	-	216	388
Cretas	76	81	-	82	278
Fuentespalda	64	60	72	52	146
La Fresneda	140	180	316	203	485
La Portellada	-	-	-	-	-
Lledó	12	13	-	29	60
Mas del Labrador	-	-	20	10	13
Mazaleón	50	43	78	52	198
Monroyo	91	104	127	93	253
Peñarroya	92	93	98	94	102
Ráfales	50	57	97	44	131
Torre del Compte	46	50	83	35	123
Torre de Arcas	35	50	78	-	89
Valderrobres	104	135	143	105	383
Valdeltormo	29	32	44	43	52
Valjunquera	69	51	85	64	178
TOTAL COMARCA	1.015	1.205	1.377	1.225	3.240

Si ens mirem l'última fila podem constatar la estabilitat poblacional des de 1489 fins a 1718. al llarg de 239 anys,. El nombre dels primers repobladors cristians d'aquest territori, als voltants del 1200, no deu haver estat molt diferent del que hi havia a finals del s. XV.

Segons Jordi Nadal («La Población Española. Siglos XVI a XX». Edicions Ariel, S.A. Barcelona) entre els segles XIV i XVII la població va viure sota la llosa d'una mortalitat catastròfica que tenia el seu origen en una alimentació insuficient i les periòdiques epidèmies pestíferes. També suggereix que el creixement de població, que sobresa al llarg del XVIII, el va afavorir el canvi de dinastia regnant. Es veu que el canvi dels Austria pels Borbons va procurar més benestar a la població. En aquest sentit cito a quan diu que: «Els Borbons

van deixar
sentir la seva autoritat sobre tot el territori, reduint a la
mínima expressió la
autonomia i independència dels senyors. Només allà on eren
propietaris, els seus
rendes tenien importància però no era per la seva condició de
senyors sinó de
propietaris. El senyor és abans que res un terratinent mentre
que la jurisdicció
sense més no proporciona diners.» En part s'els havia acabat
part del momio.

Un detall del Fogatge de 1495 és que consta el nom i cognoms
dels cap de la llar per tots els pobles. Aquí podeu tenir
informació d'aquest cens:
https://ca.wikipedia.org/wiki/Fogatge_de_1495.

Arenys tenia 34 focs el 1495 i aquests són els noms i cognoms
de les 34 llars.

Nom	Freqüència			
Joan	10			
Pere	3			
Andreu	2			
Anthoni	2			
Francés	2			
Vertholomeo	2			
Domingo	1			
Gabriel	1			
Guillen	1			
Jayme	1			
Michael	1			
Montserrat	1			

Nom	Freqüència			
Nadal	1			
Nicolau	1			
Pascual	1			
Vicent	1			

Cognom	Freqüència
Granyan	7
Maestre	3
Calaff	2
Gilart	2
Sancho	2
Baile	1
Benet	1
de Santa Pau	1
Felip	1
Ferran	1
Gamundi	1
Gilbert	1
Huguet	1
Martorel	1
Martorrol	1
Palaba	1
Quinto	1
Roch	1
Serena	1
Seuil	1
Stalela	1

Cognom	Freqüència
viuda	1

El fet és que a partir de 1700 la població espanyola experimenta un creixement generalitzat. En el cas dels pobles del Matarranya és Arenys el que més augmenta multiplicant per quatre els seus habitants.

Els cens del Marqués de Floridablanca del 1797 representa un salt qualitatiu pel que fa a recollida de dades poblacionals. Inclou el cens edat, estat civil, sexe i professió. Per si teniu interès, gràcies a Joaquim Montclús i Esteban, es poden descarregar les dades que aquest cens va recollir dels pobles d'aquesta zona.

<https://raco.cat/index.php/Recerques/article/view/137638/241449>

En el cens de 1797 Arenys té 411 habitants. El 51% són dones i cap fadrí té més de 40 anys. El 94% d'homes són llauradors o jornalers. Aquesta és la taula on Montclús resum la informació pel que fa a Arenys.

VILLA DE ARENYS
[Arenys de Lledó]

	Solterós		Casados		Viudos		Total de
	Var.	Hem.	Var.	Hem.	Var.	Hem.	edades
Hasta 7 años	26	25					51
De 7 a 16	42	46					88
De 16 a 25	36	39	1	1		1	78
De 25 a 40	4	2	53	56	3	3	121
De 40 a 50			10	9	3	4	26
De 50 arriba			16	11	7	13	47
Total	108	112	80	77	13	21	411
Total de estados		220		157		34	
Total general				411			

Curas	1	Jornaleros	18
Beneficiados	1	Artesanos	8
Sacristanes	2	Criados	3
Labradores	104	Demandantes	1

Segons el INE en 1842 Arens, en el cens de 1857 Arens de Lledó

Alteraciones de los municipios en los Censos de Población
desde 1842